

Hybride oorlog: oude, zure wijn in nieuwe zakken

Sergei Boeke

Inlichtingen- en veiligheidsdiensten verzamelen inlichtingen. Maar een aantal zogeheten agressieve diensten doen veel meer: subversie en beïnvloeding, sabotage, irreguliere en onconventionele oorlogvoering. Ontvoeringen en moord kunnen ook op de lijst staan. De Engelse term hiervoor is *covert action*, met idealiter een schijn van *plausible deniability*. Voor dit laatste halen de Russen hun schouders op: een ongeloofwaardige ontkenning is eveneens prima. Zelfs het eigen Russische publiek bleek niet overtuigd door het verhaal van de twee mannen die samen (!) op vakantie naar Salisbury waren geweest om de kathedraal aldaar te bezichtigen. Dit betrof de aanslag met novitsjok op Sergej Skripal in 2018; anno 2024 zijn er veel meer berichten over mogelijke heimelijke acties. Brand in wapenfabrieken. Explosies in opslagplaatsen voor wapens aan Oekraïne. Arrestaties van mensen die spoorwegen wilden saboteren. GPS-jamming, vooral boven de Baltische Zee. Internetskabels op de zeebodem die in kaart worden gebracht. Covert action is een onderdeel van hybride oorlog, een term die afgelopen jaren veel gebruikt is. Het gaat om het gebruik van niet-militaire machtsmiddelen, waarbij de grenzen tussen oorlog en vrede vervagen. In het communiqué van de NAVO-top in Vilnius vorig jaar kwam het woord 'hybrid' bijna twintig keer voor, met de vaststelling dat hybride-operaties ook tot invocatie van Artikel 5 kunnen leiden.

Toch is covert action zeker niet nieuw. Volgens de Russische inlichtingenveteraan Oleg Kaloegin behoorden subversieve operaties tijdens de Koude Oorlog tot het hart en ziel van de KGB, veel meer dan het vergaren van

inlichtingen. De KGB steunde communistische en linkse partijen in NAVO-landen en waar mogelijk kregen vredesdemonstraties een zetje in de rug. De KGB had een mooie term voor naïevelingen die voor het communistische karretje konden worden gespannen: nuttige idioten. Sommige heimelijke operaties gingen verder. Zo kwam een Bulgaarse dissident in Londen in aanraking met een giftige paraplu en overleefde het niet. Ook de Israëliërs bleken ijverig op dit vlak. Wie het boek *Rise up and Kill First* van Ronen Bergman leest krijgt een palet aan creatieve mogelijkheden voorgeschoteld hoe de Mossad vijanden van Israël naar het hierna maals hielp. Heimelijke operaties hebben hiernaast vaak een sterk cognitief element: het afgeven van een boodschap aan een bepaalde doelgroep. Zo liet de Mossad een rouwboeket thuisbezorgen bij de echtgenote van een belangrijke Iraanse kernfysicus; een subtiel seintje dat ze rekening kon houden met een toekomstige begrafenis. De grote (en 'agressieve') westerse diensten waren overigens ook niet vies van covert action. Denk bijvoorbeeld aan de Rainbow Warrior, *extraordinary renditions* (ontvoeringen), het trainen van opstandelingen en het instigeren van staatsgrepen tijdens de Koude Oorlog.

Het bereiken van politieke effecten is een belangrijk doel van covert action. Net zoals tijdens de Koude Oorlog pogen de Russen het politieke en maatschappelijke debat in Nederland en de NAVO te beïnvloeden. Veel lessen zijn door het Westen geleerd tijdens de Amerikaanse presidentsverkiezingen van 2016. Toen draaiden de Russische trol-

fabrieken overuren. Ze verspreidden niet alleen desinformatie, maar pushten vooral polariserende berichtgeving – overigens aan beide kanten van het politieke spectrum. Aan de ene kant werden bijvoorbeeld berichten van Black Lives Matter aangepast of verder verspreid; aan de andere kant werden tevens anti-immigratiegroepen gesteund. Zelfs demonstraties werden georganiseerd, en sommige mensen werden betaald om deel te nemen. De Russische operateurs deden alles om in de barsten van de samenleving te gaan zitten en hier nog meer spanning op te zetten. Ook nu krijgen sommige westerse politici financiële steun van Rusland en kunnen we inmenging in de Europese verkiezingen verwachten. De strijd hiertegen is complex en niet alle standpunten/spreekpunten die overeenkomen met Russische belangen zijn per definitie desinformatie of propaganda. Het debat moeten we hier in alle openheid blijven voeren. Maar het is wel belangrijk dat de bevolking zich op zijn minst bewust is van het risico van heimelijke beïnvloedingsoperaties.

Heimelijke acties kunnen tevens sabotage als doel hebben. Dit kan op de ouderwetse, fysieke manier, of via cyberaanvallen. In 2022 werd de Russische artillerie-overmacht in Oekraïne voor een groot deel veroorzaakt door munitietekorten aan Oekraïense zijde. Tussen 2014 en 2021 vonden namelijk een half dozijn mysterieuze ‘ongelukken’ plaats in grote Oekraïense munitieopslagplaatsen, waarbij maar liefst 200.000 ton aan munitie de lucht in ging. Ook op NAVO-grondgebied is al eerder een munitieopslag door operateurs van GRU, de Russische militaire inlichtingendienst, opgeblazen. Rusland is goed op de hoogte dat munitievoorraden in de NAVO minimaal waren, nog voordat de helft aan Oekraïne werd geschonken. Dit is maar één mogelijk doelwit; er zijn er veel meer. Vaak kan een doel via cyber worden aangepakt – vanaf een veilige afstand en met plausible deniability. In 2017 viel een team van GRU-hackers Oekraïense doelwitten aan met het NotPetya-virus. Het virus trof helaas eveneens wereldwijd verschillende bedrijven en kritische infrastructuur, inclusief de haven van Rotterdam. De nevenschade werd geschat op meer dan 10 miljard dollar. Maar ook hier lagen de Russen niet wakker van die

Als iemand heil ziet in subversie en sabotage, dan is het wel de KGB-alumnus Poetin

collateral damage. En dit vond allemaal plaats toen we nog dachten op goede voet met Rusland te leven.

Het is te verwachten dat Russische heimelijke operaties de komende maanden gaan toenemen. Al vinden westerse landen dat ze niet in oorlog zijn met Rusland, president Vladimir Poetin en de Russische bevolking zien dat toch echt anders. Zij voelen zich wel in een (heilige) oorlog met het collectieve Westen. NAVO-landen leveren immers langeafstandsraketten aan Oekraïne en vermelden daarbij dat doelwitten in Rusland gerust geraakt mogen worden. Binnenkort zal de eerste F-16 Russische doelwitten aangrijpen. Het Europees sanctieregime is ingesteld, benadrukken we, om de Russische economie kapot te maken. Vanuit Russisch perspectief is dit ook een soort hybride oorlogvoering. En dat vraagt om een respons. Poetin heeft wellicht het lot van zijn regime gekoppeld aan de uitkomst van de oorlog; westerse regeringen hebben op hun beurt hun politieke geloofwaardigheid verbonden aan een Oekraïense overwinning. Rusland mag immers niet winnen en we blijven Kiyv steunen – *for as long as it takes*. Escalatie is het gevolg en covert action op NAVO-grondgebied is een van de weinige middelen die Poetin nog in zijn gereedschapskist heeft. In tegenstelling tot de Russische landmacht is het netwerk aan inlichtingenofficieren nog grotendeels intact, ondanks grootschalige uitwijzingen van spionnen. Kortom, de Russische president zal waarschijnlijk zijn netwerk van operateurs harder aan het werk zetten. Want als iemand heil ziet in subversie en sabotage, dan is dat zeker deze KGB-alumnus. ■